Fenomen migratori a Espanya: de la immigració a l'emigració?

En la dècada dels 2000, van ser moltes les persones que van immigrar a Espanya a la recerca d'oportunitats. En particular, entre el 2004 i el 2008, Espanya va rebre un flux acumulat de 3,7 milions de persones i, el 2007, va batre el rècord d'arribada de persones estrangeres, que van sumar més de 900.000, la qual cosa va convertir el país en el segon receptor d'immigrants en termes absoluts de l'OCDE, després dels EUA.[1] No obstant això, la crisi va frenar la immigració[2] i, a més a més, va estimular l'emigració, de manera que el saldo migratori es va mantenir en números vermells entre el 2012 i el 2014. En aquest article, analitzem l'evidència sobre els fenòmens de migració més recents viscuts a Espanya, amb una atenció especial a l'emigració dels últims anys i a la sortida dels joves més formats.

Fluxos d'immigració

(Milers de persones)

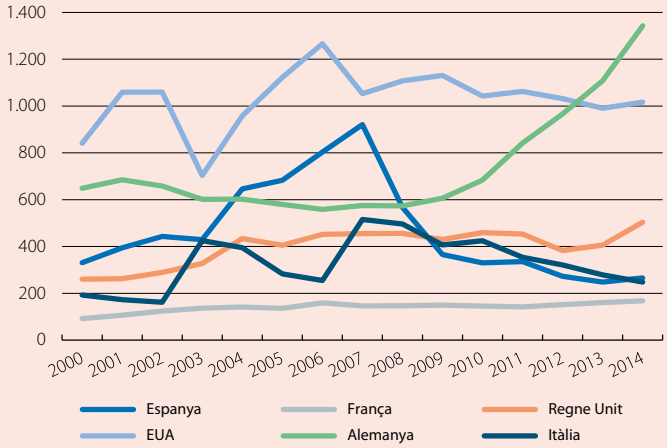

Font: *CaixaBank Research, a partir de dades de l'OCDE (International Migration Database).*

La immigració afecta el país receptor per diferents vies. L'article «L'impacte econòmic de la immigració», d'aquest mateix Dossier, analitza els principals canals a través dels quals aquest fenomen afecta l'economia. Per al cas d'Espanya, on l'estoc d'immigrants nascuts fora del país representa el 13,2% de la població, una xifra similar a la de països com Alemanya i el Regne Unit,[3] existeixen diferents estudis que analitzen els efectes que l'onada recent d'immigració va tenir al país. Totes aquestes anàlisis apunten que, pel que fa al mercat laboral, el flux d'immigració va tenir un efecte nul o mínim sobre els nivells totals d'ocupació i sobre els salaris que percebien els espanyols, tot i que sí va afectar l'especialització i la distribució de les ocupacions dels nadius, empesos a ocupar treballs amb un menor contingut de tasques manuals.[4] Igualment, l'arribada d'immigrants va tenir un efecte positiu sobre la taxa de participació de les dones natives qualificades, per una major disponibilitat de serveis proporcionats per immigrants,[5] i també va ajudar a ajornar els problemes derivats de l'envelliment de la població. Així mateix, l'impacte de l'augment de l'oferta laboral sobre el creixement econòmic no va ser gens menyspreable: la immigració explica més del 50% del creixement del PIB entre els anys 2000 i 2005, segons les estimacions del Govern.[6] No obstant això, a nivell agregat, la immigració va tenir un efecte negatiu sobre la productivitat i va reduir la dotació de capital per treballador, ja que els nouvinguts es van col·locar en sectors típicament intensius en treball, com la construcció. En el mateix sentit, s'estima que la immigració va contribuir en un terç del *boom* immobiliari del període 1998-2008, en termes tant de preus com de nova construcció.[7]

Saldo migratori

(Milers)

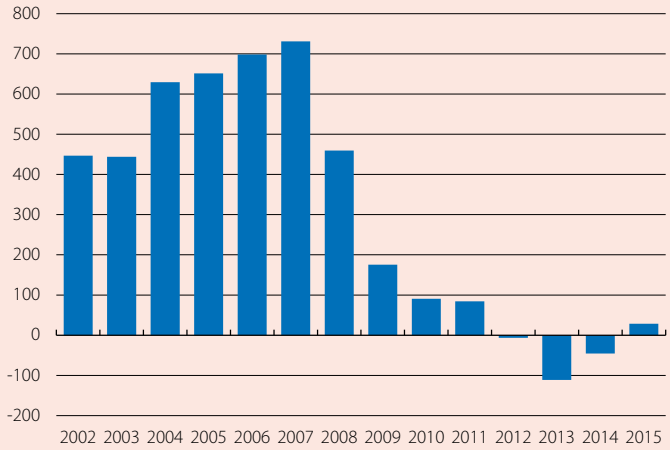

Font: *CaixaBank Research, a partir de dades de l'INE (Estadística de variacions residencials).*

1. Vegeu OCDE, International Migration Database.
2. El 2015, 397.524 persones van immigrar a Espanya. Vegeu Estadística de variacions residencials, INE.
3. Dades del 2014. Vegeu OCDE, International Migration Database.
4. De la Rica, Sara, Glitz, Albrecht i Ortega, Francesc (2014), «Immigration in Spain: What have we learned from recent evidence?», Quaderns Econòmics d'ICE, vol. 87, p. 9-28, i De la Rica, Sara i Amuedo-Dorantes, Catalina (2009), «Complements or Subsitutes? Task Specialization by Gender and Nativity in Spain», IZA Discussion Paper, núm. 4348.
5. De la Rica, Sara, Glitz, Albrecht i Ortega, Francesc (2014), «Immigration in Spain: What have we learned from recent evidence?», Quaderns Econòmics d'ICE, vol. 87, p. 9-28.
6. El mateix estudi descriu que la immigració va tenir un impacte net sobre la renda *per capita* de 3 punts en el període 1996-2005. Sebastián, Miguel (2006), «Immigració i economia espanyola: 1996-2006», Oficina Econòmica del President del Govern.
7. González, Libertad i Ortega, Francesc (2013), «Immigration and Housing Booms: Evidence from Spain», Journal of Regional Science, 53(1), 37-59.

El flux d'immigrants i d'emigrants va canviar de sobte amb l'entrada de l'economia espanyola en recessió el 2008. Es calcula que, anualment, unes 400.000 persones han abandonat Espanya des del 2009, mentre que, durant el període 2002-2005, aquesta xifra es va mantenir, de mitjana, en 50.000. A Espanya, històricament, s'han produït fortes onades d'emigració (com l'emigració cap a Amèrica al segle XIX i començament del XX, els desplaçaments derivats de la Guerra Civil i l'emigració cap a l'Europa desenvolupada en les dècades dels seixanta i dels setanta), de manera que el fenomen no és nou. Malgrat que aquestes xifres han generat una certa alarma pel temor que els joves més qualificats surtin del país, l'anomenada «fuga de cervells», una anàlisi una mica més sofisticada ens permet advertir que la majoria de persones que han emigrat són estrangeres i, principalment, immigrants que van arribar amb l'onada migratòria del 1998-2007.

Flux d'emigració des d'Espanya cap a l'estranger en funció del lloc de naixement

(Milers)

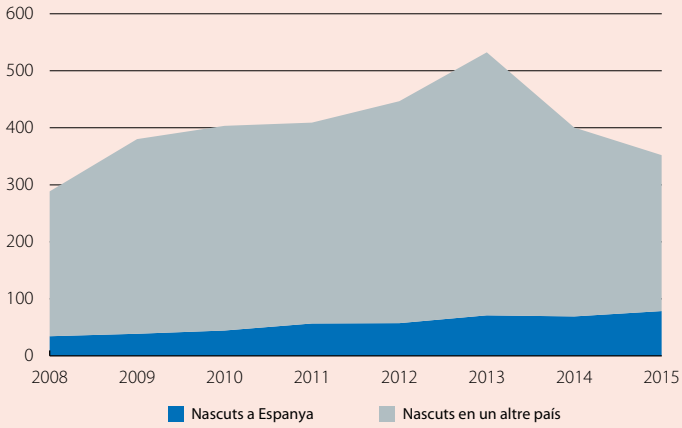

Font: *CaixaBank Research, a partir de dades de l'INE (Estadística de migracions).*

En particular, del total de 352.003 persones que van emigrar d'Espanya el 2015, només 64.136 havien nascut al país. Per tant, la magnitud de l'emigració de joves espanyols nascuts a Espanya té una dimensió inferior a la que es dedueix d'una primera lectura de les estadístiques (representen, només, el 18% del total d'emigrants). No obstant això, convé destacar que aquesta xifra s'ha duplicat amb escreix des del 2009, amb França, el Regne Unit, Alemanya i l'Argentina al capdavant dels països receptors.[8]

Igual que la immigració, l'emigració té conseqüències destacables al país d'origen. La persistència de fluxos continuats d'emigració podria limitar el creixement potencial de l'economia espanyola i intensificar els problemes que comporta l'envelliment de la població. En particular, l'emigració de joves qualificats redueix la mà d'obra qualificada, la qual cosa pot erosionar el creixement de la productivitat i, en última instància, de l'activitat econòmica.[9] En el cas d'Espanya, la taxa d'emigració de persones qualificades se situava, el 2011, entre les més baixes de l'OCDE, en concret en el 2,8%, en comparació amb països amb economies avançades com França, Suècia, els Països Baixos i el Regne Unit, que van registrar taxes del 6%, del 7%, del 8% i de l'11%, respectivament.[10] A més a més, un estudi recent del Banc d'Espanya assenyala que, a partir del 2011, el pes de les persones amb nivells educatius més baixos ha augmentat entre la població emigrant nascuda a Espanya.[11] Aquests resultats ens duen a pensar que, ara com ara, l'emigració no limita el creixement de la capacitat productiva. No obstant això, és un fenomen que caldrà seguir de prop, ja que, probablement, continuarà sent una constant al país, com succeeix a la majoria de països desenvolupats.

Finalment, cal destacar que molts dels emigrants que han sortit en els últims anys probablement acabaran tornant. En una anàlisi recent, l'OCDE va estimar que entre el 20% i el 50% dels immigrants que rep un país marxen durant els cinc primers anys d'estada, sigui per tornar a casa o per traslladar-se a un tercer país.[12] Espanya, que ja registra notables creixements de l'activitat econòmica i de l'ocupació, hauria de ser capaç d'oferir a les persones que van emigrar prou oportunitats de desenvolupament professional i personal perquè vulguin tornar.

Anna Campos
Departament de Macroeconomia, Àrea de Planificació Estratègica i Estudis, CaixaBank

8. Cal destacar que les estadístiques poden infraestimar el nombre de persones que han sortit del país, ja que es basen en el padró de residents a l'estranger i és possible que hi hagi un nombre notable de persones emigrants que no s'inscriguin com a residents a l'estranger.
9. OCDE (2015), «Connecting with Emigrants: A Global Profile of diasporas».
10. La taxa es defineix com el nombre de persones amb educació terciària nascudes a Espanya que resideixen a l'estranger sobre el total de la població amb educació terciària nadiua a Espanya. OCDE (2015), «Connecting with Emigrants: A Global Profile of diasporas».
11. Izquierdo, Mario, Jimeno, Juan F. i Lacuesta, Aitor (2015), «Spain: From immigration to emigration?», Banc d'Espanya.
12. OCDE (2008), «International Migration Outlook».